

MELANCHTHONOVO ROZMLOUVÁNÍ UTĚŠENÉ A POTĚŠITELNÉ PÁNA BOHA S EVOU Z ROKU 1557

JAN PIŠNA

Abstrakt: Příspěvek přináší informace o tisku *Rozmlouvání utěšené a potěšitelné Pána Boha s Evou* vyhnanou z ráje a rodinou její, který přeložil tábořský písař a konšel Pavel Lucín (1525–1597) a následně jej vydal roku 1557 u pražského tiskaře Jiřího Melantricha v Praze. Výchozím textem pro Lucínův překlad byla některá z edic latinského katechismu luteránského teologa Lucase Lossia. Na konci Lossiovy knihy byl přidán text *Dialogus pius et festivus de colloquio Deum (ut ferunt) et Evam*, jehož pramenem byl text Melanchthonova latinského listu z 23. března 1539 pro Johana IV. hraběte z Wiedy a který byl ještě téhož roku několikrát vytištěn. Závěr příspěvku pojednává o typografii a ilustračním štočku s vyobrazením Boha s Adamem a Evou. Pozoruhodná je také souvislost tohoto vyobrazení s iniciálou N, kterou nacházíme v různých verzích a stylových variantách v Bibliích tištěných u Netolického, Melantricha a u Samuela Adama z Veleslavína.

Klíčová slova: Filip Melanchthon, Pavel Lucín, Jakub Kočka z Kocenštejnu, Jiří Melantrich z Aventina, překlad, dedikace, iniciály, typografie

Na straně 138 prvního vydání Koniášova *Klíče* z roku 1729 je mezi českými knihami začínající písmenem R v osmerce uveden titul *Rozjímání Boha s Evou z epistol Filipa Melanchthona vypsané, V Praze 1562*.¹ Totožné informace přebírá záznam číslo 5489 v *Knihopisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století* (dále jen *Knihopis*).² Knihopis ale tentýž titul *Rozmlouvání utěšené a potěšitelné Pána Boha s Evou* vyhnanou z ráje a rodinou její eviduje u záznamu pod číslem 19769 s vročením 1557 (dále jen *Rozmlouvání utěšené*), které měl v držení nám blíže neznámý soukromý majitel z New Yorku. Dnes víme, že tento exemplář se přes antikvariát dostal do knihovny Concordia Seminary Library v St. Louis ve Spojených státech amerických (ve státě Missouri), kde je uložen ve sbírce starých tisků pod signaturou BR336.E5819 1557.³ Exemplář má novodobou vazbu z počátku 20. století. Dle rukou nadepsané arabské číslice 3 na titulním listu se lze domnívat, že svazek byl na třetím místě v konvolutu tisků se stejnou osmerkovou velikostí a patrně s obdobným tematickým zaměřením.

Na základě dostupných informací se můžeme oprávněně domnívat, že právě roku 1557 edicí *Rozmlouvání utěšeného* započal Pavel Lucín (1525–1597) zveřejňovat svou překladatelskou produkci. Tím navázal na svá pražská studentská léta (bakalářského gradu dosáhl roku 1546)⁴ a latinskou básnickou tvorbu, s níž se zařadil do okruhu básnických klientů Jana st. Hodějovského z Hodějova.⁵ Po návratu do rodného Tábora nejprve nastoupil na pozici městského

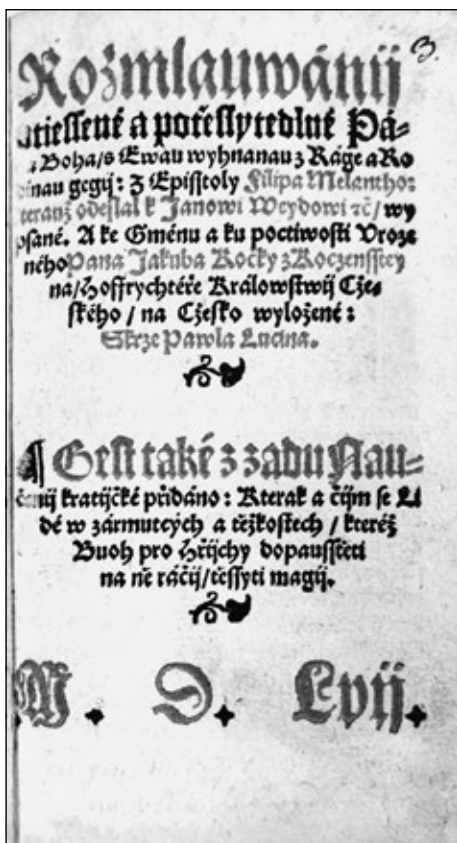
1 KONIÁŠ, A. *Clavis haeresim claudens et aperiens = Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající k vykořenění zamykající*. . . Hradec Králové: Tybely, 1729, s. 138. Knihopis č. K04286.

2 Knihopis č. K04286.

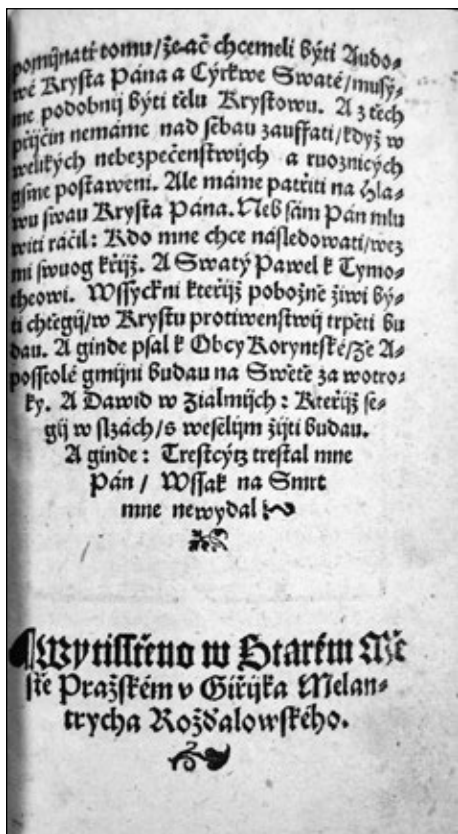
3 Za vydatnou pomoc a poskytnuté informace děkuji dr. Bruci Durazzimu, správci sbírky starých tisků Concordia Seminary Library v St. Louis.

4 HOLÁ, M. Alumni koleje českého národa na pražské univerzitě v letech 1542–1611. *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis: Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy* / Praha: Univerzita Karlova v Praze - Nakladatelství Karolinum Roč. 53, č. 2 (2013 [vyd. 2015]), s. 67.

5 MARTÍNEK, J. *Jan Hodějovský a jeho literární okruh*. Praha: Národní muzeum, 2012. s. 294–298.

Obrázek č. 1:
Titulní list tisku Rozmlouvání utěšené z roku 1557

Obrázek č. 2:
Poslední tištěná stránka s textem a užitými ozdůbkami na fol. C3a

Obrázek č. 3:
Iniciála P na fol. A1b
(rozměry 21 × 21 mm)

Obrázek č. 4:
Iniciála B na fol. A4b
(rozměry 16 × 16 mm)

Obrázek č. 5:
Iniciála K na fol. A3a
(rozměry 17 × 20 mm)

Obrázek č. 6:
Iniciála P na fol. B8a
(rozměry 20 × 20 mm)

písaře, čímž pokračoval nejen v písařské tradici svého otce Matyáše, ale také v jeho politických šlépějích, neboť zastával v letech 1550 až 1562 také konšelský úřad (s drobnou přestávkou v roce 1561).⁶ Kromě dochovaných dedikací a předmluv můžeme další informace o Lucínově životě čerpat ze soudních úředních dokumentů. Zdá se, že často zmiňovaný spor o zapsání Kozího hradku do městských knih, který v šedesátých letech probíhal mezi Lucínem a městskou radou, nebyl ojedinělý. V polovině šedesátých let vedl spor s Martinem Helmem z Vorlova. Z náznaků v dedikaci hofrychtěři Jakubu Kočkovi z Kocenštejnu ke spisu *Rozmlouvání utěšené* usuzujeme, že Lucín vedl spory v daleko starší době, možná ještě za jeho působení na pozici městského písaře. Přesně tak bychom mohli pochopit význam vět, které čteme v oné dedikaci, že se dedikátor nacházel „v tečích těžkostech a svízělích“,⁷ ale jen dedikantovým přičiněním se mu podařilo z nich dostat. Z textu není zřejmé, o jaký konkrétní konflikt a o jakou pomoc se jednalo. Sám dedikátor byl na informace skoupý a nezdůrazňoval je ani před dedikantem. Podle dedikantova působení u odvolací instance pro městské soudy nebudeme daleko od pravdy, pokud připustíme, že se postaral o nějaké rozřešení pře v Lucínův prospěch. Není bez souvislosti připomenout, že právě vleklé konflikty zapříčinily odchod Lucína z Tábora do Jindřichova Hradce, kde působil jako městský písař až do své smrti roku 1597. Za své služby a díky přispění svých vlivných přátel získal roku 1583 predikát Helikonides z Helikonu.⁸

Osobnost dedikanta Jakuba Kočky z Kocenštejnu, o němž již padla zmínka výše, si zaslouží také naši pozornost. Byť mnoho informací k dispozici nemáme, pokusíme se zde shrnout naše poznatky o jeho životě a majetkových poměrech. V době, kdy se na něj Lucín obrací s dedikací, již dlouho působí ve funkci hofrychtěře (od roku 1548/9 do roku 1559),⁹ což byl dvorský sudí nad královskými městy, přímý podřízený podkomořímu. Disponoval pravomocemi dosazovat do městských rad také konšely a vykonávat soudní moc. Původně Kočka svou byrokratickou kariéru začínal jako komorní písař v letech 1546 až 1548.¹⁰ Po popravě hofrychtěře Jakuba Fikara z Vratu roku 1547 byl na jeho místo jmenován Ondřej Šindle z Blumova, kterého krátce nato vystřídal právě Jakub Kočka z Kocenpachu. Je evidentní, že Kočka přídomek z Kocenpachu později vyměnil a užíval od padesátých let přídomek z Kocenštejnu. Na Starém Městě pražském v bezprostřední blízkosti Týnského chrámu byl roku 1552 Kočka z Kocenštejnu majitelem části nárožního domu v Malé Štupartské ulici (čp. 633), jehož vlastníky byli v 15. století nejvyšší královští kancléři Ctibor Tovačovský z Cimburka a Jan z Šelumberka. Mezi lety 1557 až 1579 byl Kočka nakrátko vlastníkem také druhé poloviny domu čp. 633, tu pak odprodal Evě Vršové z Lažan.¹¹ V roce 1553 spolu s rytíři Vilémem Trčkou z Lipé a na Velíši a Jakubem Granovským z Granova se stal Kočka donátorem velkého mariánského zvonu v jižní věži Týnského chrámu.¹² Z výše uvedených skutečností vysvítá, že jako rytíř působil v agendě správního dohledu nad královskými městy a mecenášstvím posiloval svou

6 VYBÍRAL, Z. „Viri litterati“ a město Tábor na počátku novověku (1550–1620). *Husitský Tábor*, 2002, 13, s. 473–476.

7 *Rozmlouvání utěšené a potěšitelné Pána Boha s Evou vyhnanou z Ráje a rodinou její*. Praha: Melantrich, 1557. fol. A2b.

8 TRUHLÁŘ, A, ed. et al. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* 3. K–L. Praha: Academia, 1969, s. 214.

9 WINTER, Z. *Kulturní obraz českých měst: život veřejný v XV. a XVI. věku*. Sv. 1. V Praze: Nákladem Matice české, 1890, s. 638–639.

10 ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Úřad podkomořský v Čechách: příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých*. Praha: J. Otto, 1881, s. 52.

11 *Ottův slovník naučný* XX. Praha: Otto, 1903, s. 442.

12 EKERT, F.–REINSBERG, J. (ed.). *Posvátná místa král. hl. města Prahy: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého* Sv. 1. V Praze: Volvox Globator, 1996, s. 311.

Obrázek č. 7:
Vyobrazení Adama a Evy
s Bohem na fol. C3b
(rozměry 85 × 64 mm)

Obrázek č. 8:
Iniciála N z Netolického
Bible z roku 1549

prestiž. Zatímco dar na zvon do chrámu Panny Marie před Týnem bezprostředně souvisel s Kočkovou příslušností do týnské farnosti, v případě Lucínovy dedikace je situace podstatně jiná. Ačkoliv neznáme pozadí celé interakce mezi Lucínem a Kočkou, naznačené informace v dedikaci spíše nasvědčují, že Lucínovi připsání dedikace Kočkovi bylo spíše výrazem vděčnosti, nežli svědeckým o vytrvalé podpoře literárnímu umění.

Vraťme se ale k samotnému tisku z roku 1557 a genezi jeho textu. Původ textu *Rozmlouvání utěšeného* můžeme hledat v Melanchthonově latinském listu z 23. března 1539 pro Johana IV. hraběte z Wiedy (1505–1581), v němž se pojednává o dobré křesťanské výchově v rodině.¹³ Melanchthon demonstruje na rodině Adama a Evy určitá katechetická schémata. List vyšel následně tiskem roku 1539 u Egenolffa ve Frankfurtu nad Mohanem¹⁴ a u Kluga ve Wittenberku,¹⁵ roku 1540 u Winklera ve Vratislavi.¹⁶ Ještě ve čtyřicátých letech byla stěžejní část textu přeložena do němčiny pod titulem *Von Eva, der ersten Mutter, und Abel, Seth, und Cain ihren Süden...* od Kaspara Brusche (1518–1557),¹⁷ jímž se recepce textu přenesla do vernakulárního prostředí. V téže době bylo již téma Melanchthonova listu všeobecně známo a jádro textu dopisu se v roce 1547 stalo součástí basilejské antologie *Dramata sacra* Johanna Oporina (1507–1568).¹⁸

Ovšem textovou předlohu pro Lucínův překlad nenalzáme přímo v Melanchthonově dopise z roku 1539, nýbrž v mnohem mladší latinské katechetické příručce *Catechismus hoc est christianae doctrinae methodus* luteránského teologa Lucase Lossia (1508–1582), k níž je přidáno i několik dialogů. Mezi nimi objevíme *Dialogus pius et festivus, de colloquio Deum (ut ferunt) et Evam*, jehož textu předchází část *Argumentum dialogi ex eadem epistola de sumptum*. Lucín tedy mohl využít některého z prvních vydání tohoto katechismu, kterých bylo od roku 1550, kdy vyšlo *editio princeps*, do roku 1556, kdy vznikal Lucínův překlad, minimálně pět.¹⁹

Děj samotného dialogu mezi Bohem a Evou sice nemá svůj předobraz v starozákonních apokryfech, a tudíž nevyhází ani ze známého *Života Adama a Evy*,²⁰ ale přesto je zřetelné, jak se narativ opírá o dějové napětí mezi kanonickou a apokryfní verzí příběhu. Bůh se rozhodne navštívit Evu a zjistit, co vše se za dobu od vyhnání z ráje změnilo. Eva vyhlédne z okna a uvidí, že k ní přichází Stvořitel. V obavě z dalšího trestu se Eva rozhodne, že mu ukáže jen čisté, umyté a tedy spořádané děti (Ábela, Šeta a Delboru) a nečisté schová do slámy (Kain). Následně Eva a čisté děti předstupují před Boha a na jeho otázky odpovídají katecheticky správnými odpověďmi. Ale Bůh chce také slyšet odpovědi od nečistých dětí. Kain tedy s nelibostí předstupuje a odpovídá. Avšak Bůh dává najevo nespokojenost s jeho odpovědí a na závěr předpovídá, že na zem kvůli lidské nedostatečnosti sešle také svého syna, který jejich hříchy vykoupí. Dialog tedy měl propojit starozákonní poselství s novozákonní zvěstí a splnit funkci mravně-výchovnou a vtisknout čtenáři katechetické výklady křesťanského učení. Ve své podstatě autorovi šlo to dramatické prozaické textu demonstrovat, jak je znalost správných odpovědí na otázky v katechismu důležitá. V tom tedy můžeme spatřovat důvod, proč byl přidán k Lossiovu katechismu a jistě to byl také důvod, proč si zmíněný text Lucín vybral.

Odpověď na otázku, zdali se liší nějakým způsobem český překlad oproti latinské předloze, sice stojí mimo možnosti tohoto článku, ale pokusíme se jen naznačit, k jakým výsledkům

13 CROWTHER, K. M. *Adam and Eve in the Protestant Reformation*. Cambridge, 2013, s. 226–257.

14 VD16 M2395.

15 VD16 M2396.

16 VD16 ZV25181.

17 VD16 M2415.

18 VD16 O794.

19 VD16 ZV26051, L2721, ZV15578, L2815, L2816.

20 SOUŠEK, Z. (ed.). *Knihy tajemství a moudrosti: mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*. Praha: Vyšehrad, 1998, s. 343–363. V Čechách tento apokryf vyšel patrně roku 1502 tiskem u Bakaláře v Plzni (INC043).

Obrázek č. 9:
Iniciála N
z Melantrichovy Bible
z roku 1560

Obrázek č. 10:
Iniciála N
z Melantrichovy Bible
z roku 1570

naše prozatímní zkoumání došlo. Srovnáme-li oba texty dialogu, zjistíme, jak důsledně se Lucín přidržuje latinského znění, které na žádném místě nekrátí, ani nevyužívá přílišné amplifikace. V obvyklé dichotomii vztahující se k dějinám překladu se jedná o překlad „slovo od slova“ než o překlad „podle smyslu“. Teprve hlubší analýza toho, jakými překladatelskými postupy a principy se Lucín řídil nejen v tomto textu, ale i v dalších svých překladech, může prozradit více jak o Lucínových překladatelských praktikách, tak díky komparaci o běžných dobových překladatelských postupech pro druhou polovinu 16. století. Ovšem to, co můžeme již nyní vnímat z kontextu Lucínových překladů, je určitá jednotnost přístupu s rozhodnou představou o zvolené překladatelské metodě. Lucín neřeší, jakým způsobem má text překládat. Ve všech dochovaných Lucínových paratextech absentuje jakýkoliv náznak sebereflexe vlastní překladatelské práce.

Typografický popis tisku bude veskrze přehledový, přesto v širších souvislostech potřebný, neboť dosud nedisponujeme soupisem Melantrichovy typografického materiálu. Takto získaný popis přinese data nejen o samotném tisku, ale také náhled do typografické praxe a řemeslných návyků v Melantrichově tiskárně.

Rozsah tisku *Rozmlouvání utěšené* z roku 1557 činí dvacet stránek v malém osmerkovém formátu (fol. A8-B8, C4), z nichž poslední list je po obou stranách nepotřesený. Zrcadlo sazby má velikost 71 × 119 mm. Na titulním listu je tisk realizován červeno-černým soutiskem, přičemž červená barva zvýrazňuje první slovo z názvu *Rozmlouvání* a následně jména původců: autora *Melanchthona* a příjemce dopisu v dativu *Janovi Vějdovi*, dedikanta *Pana Jakuba Kočky z Kocenskéjny* a na závěr prvního odstavce ztrácející se sazby jméno překladatele a dedikátora *Pavla Lucína*. Červenou barvou je dále zvýrazněn první řádek upoutávky na přidaný text *Jest také z zadu Nau-*[čení] a letopočet sestavený z majuskul fraktury č. 1 (M, D a L, k nimž je připojeno minuskulní *vij*). Červeno-černý soutisk je ještě použit na fol. A4b, kde zvýrazňuje nadpis názvu *Rozmlouvání Pána* a následně promlouvající osoby *Bůh, Eva, Abel, Set, Delbora, Kain*.

Sazba je realizována různými stupni a druhy písma. Pro první řádky zvýrazňující začátek vět za iniciálou, první řádek titulatury dedikanta a nadpisy se v tisku užívá textura č. 4. Jako tiskové písmo zde funguje švabach č. 2. Výše uvedené údaje odpovídají dobové praxi využívat jednotlivé druhy písma k strukturaci a vizualizaci textu. Na druhou stranu můžeme v Melantrichově fundu stopovat písma, která získal v dobách spolupráce s Netolickým, popřípadě i později začátkem padesátých let.²¹

V textu se nachází jen čtyři iniciály. Antikvová iniciála P na fol. A1b, konturovaná na plném pozadí s florálním ornamentem v dvojitěm rámečku (21 × 21 mm). Z podobné sady je iniciála antikvové B na fol. A4b, konturovaná na plném pozadí s florálním ornamentem v dvojitěm rámečku (16 × 16 mm). Dvě následující iniciály K (17 × 20 mm) na fol. A3a a P (20 × 20 mm) na fol. B8a jsou ze stejné sady a v sazbě tisku uvozují text Melanchthonova dialogu a přidaného textu *Kratičké naučení*. Obě iniciály jsou tvořeny plným tělem v konturách se zdvojenými čarami s ornamentálním zakončením ve volném prostoru.

Ani knižní dekor užitý v tisku *Rozmlouvání* se v mnohém neliší od jiných Melantrichových tisků z padesátých let. Melantrichův sazeč využil dostupné ozdůbky ve svých sazečských kasách. Jednak na titulním listu použil k zakončení ztrácející se sazby odstavců dva lipové listy, jednak na konci ztrácející se sazby pod nadpisem názvu přidaného textu *Kratičké naučení* a v závěru celého tisku pod impresem. Text *Kratičkého naučení* se zakončuje pod ztrácející se sazbou na fol. C3a vinným listem. Zajímavostí však je užití ozdůbky, pro niž se

21 VOIT, P. Tiskové písmo Čech a Moravy první poloviny 16. století. *Bibliotheca Strahoviensis*, 2011, 10, s. 115.

vžilo označení tzv. severinská ozdůbka (vzniklá z dvojtečky a otazníku).²² V tiscích z padesátých až sedmdesátých let ji nejdeme u Severinova pokračovatele Jana Kosořského,²³ ale také u Netolického,²⁴ Melantricha,²⁵ Kozla,²⁶ anonymního tisku z roku 1551,²⁷ Tiskaře Pernštejnova *Nesrovnání* z roku 1558²⁸ a na přelomu šedesátých a sedmdesátých let také v bratrské tiskárně v Ivančicích.²⁹ Zatímco mezi Netolického tiskárnou a tiskárnami Melantricha a Kozla máme hmatatelné doklady o odprodeji typografického materiálu,³⁰ v případě dalších tiskáren tomu tak není. Zkusme se ale na problém ozdůbky podívat jinak než na typografický materiál. Narážíme tím především na funkci ozdůbky, která se přesunula z čistě řemeslné značky severinsko-kosořského dynastie užívané v první polovině 16. století do pozice dekorativní ozdůbky, s níž sazeč ukončoval ztrácející se sazbu. Ozdůbka se dostala na stejnou úroveň jako hvězdička, orlice, dvojtečka v závorce, lipový či vinný lístek, ukazovací ručičky, tři tečky apod. V očích sazečů a tiskařů druhé poloviny 16. století zcela vymizelo povědomí o značce severinské tiskárny, spíše se umocňoval pohled na tuto ozdůbku skrze její estetickou funkci.

Na poslední potištěné straně je otištěn dřevorezový štoček s vyobrazením Boha s Adamem a Evou (85 × 64 mm). Tento typ zobrazení není v evropské ikonografii obvyklý. Bůh stojí uprostřed v liturgickém odění s nepřehlédnutelnou svatozáří, která vytváří šrafované pozadí, spojuje ruce (zasnoubení) Adama a Evy.³¹ Provedení není propracované, což je patrné u figury a tváře Evy. Tento štoček dosud nebyl evidován v žádném dalším Melantrichově tisku.³² Ilustrace je spjata se stejným motivem v iniciále N, která se uváděla v českých biblických edicích 16. století první verš knihy Genesis „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“ (Gen 1,1) na fol. B1a. Poprvé se takto ztvárněná iniciála N objevuje v společné edici Netolického a Melantricha z roku 1549.³³ Následně Melantrich opakuje morfologicky podobnou iniciálu v sazbách edic z roku 1556 a 1560,³⁴ kdežto pro edici z roku 1570 a 1577 zvolil již manýrističtější iniciálu N s kastigovaným zobrazením nahých Adama a Evy s ratolestí v klíně.³⁵ Také v edici Samuela Adama z Veleslavína z roku 1613 je První kniha Mojžíšova uvedena s typologicky podobnou iniciálou N.³⁶ Zřetelný rozdíl je také v pokrývce hlavy Stvořitele. Zatímco u Netolického Bible z roku 1549 a u vyobrazení v Melantrichově *Rozmlouvání utěšeného* z roku 1557 je mitra, v Melantrichových a Samuelových edicích Bible je již Bůh s tiárou.

Na závěr se vrátíme k otázkám kolem bibliografického záznamu v Koniášově *Klíči*. Nelze pochybovat o tom, že tisk *Rozmlouvání* měl nějakým způsobem k dispozici, ale rozpaky vzbuzuje především vrocení 1562. Nemohlo dojít k chybnému čtení číselné hodnoty římských

22 VOIT, P. Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. I, *Severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*. Praha: KLP, 2013, s. 169–171.

23 Například tisky viz Knihopis č. K03474a, K05969, K14316, K17597.

24 Knihopis č. K01004, K06095, K06138, K17105.

25 Knihopis č. K02190, K02193, K02194.

26 Knihopis č. K03463, K14353.

27 Knihopis č. K06276.

28 Knihopis č. K07003.

29 Knihopis č. K02264, K17112.

30 MAŠEK, P. *Příspěvky ke Knihopisu. (4), Význam Bartoloměje Netolického pro český knihtisk 16. století*. Praha: Státní knihovna ČR, 1987, s. 38–39.

31 Dle informace, kterou mi laskavě poskytl doc. Petr Voít, se jedná o inspiraci norimberskými kleinsteinmistry.

32 Za ověření děkuji Mgr. Janě Tvrzníkové z KNM, která se ilustracemi v Melantrichově tiskárně dlouhodobě zabývá.

33 Knihopis č. K01101.

34 Knihopis č. K01102, K01103.

35 Knihopis č. K01104, K01105.

36 Knihopis č. K01106.

číslic a místo V se četlo X, což naznačuje Wižďálková v poznámkách k záznamu č. 5489 v Knihopisu.³⁷ Wižďálková s tím záhy sama polemizuje, že Koniáš mohl mít k dispozici další vydání, které neznáme. Podíváme-li se na další edice Lucínových překladů, tak v první polovině šedesátých let se rýsuje vrchol jeho edičních aktivit. V roce 1563 u Kozla vydává Jakobihlo *Přerozkošnou zahrádku*,³⁸ v roce 1564 Lucín připravil do tisku text *Knihy o rozdílu a povinnosti učení Starého i Nového zákona* opět v Melantrichově tiskárně.³⁹ Reedice *Rozmlouvání* nemusela realizovat Melantrichova tiskárna. Adeptů není vsutku málo (Oks, Kantor Had, Netolický, Kozel, Jičínský st.) a hledání by se nemělo soustředit jen na pražské officíny (v úvahu přicházejí moravští Günther, Aorg, ale také norimberští Montanus s Neuberem), ale dokud nebude k dispozici dochovaný tisk, jedná se jen o holé hypotézy.

To nic ale nemění na tom, že díky dochování tohoto tisku z roku 1557 máme k dispozici další podstatný hmatatelný důkaz toho, jakým způsobem probíhala recepce Melanchthonova díla v českém písemnictví. Tento kamínek do mozaiky, kterým jsme se zde stručně zabývali, však nabízí ještě jeden rozměr. Nacházíme v něm také svědectví o překladatelské činnosti Pavla Lucína, který patřil k propagátorům luteránské mravně výchovné literatury.

MELANCHTHON'S ROZMLOUVÁNÍ UTĚŠENÉ A POTĚŠITELNÉ PÁNA BOHA S EVOU OF 1557

Summary: The article discusses the print of *Rozmlouvání utěšené a potěšitelné Pána Boha s Evou vyhnanou z Ráje a rodinou její* (A very beautiful and pleasant dialogue between Our Lord and Eve expelled from Paradise as well as with her family) which was translated by the scribe and town councillor Pavel Lucín (1525–1597) from Tábora who later in 1557 had the work published by the Prague printer Jiří Melantrich. The text which Lucín chose as the basis for his translation was one of the editions of the Latin catechism by the Lutheran theologian Lucas Lossius. At the end of Lossius' book the text *Dialogus pius et festivus, de colloquio Deum (ut ferunt) et Evam* was added, which drew inspiration from Melanchthon's Latin letter from the 23th March 1539 addressed to Johan IV., count of Wieda which had been printed several times that year. The final part of the article focuses on the typography and the block print illustration depicting God with Adam and Eve. Remarkable is also the connection of this depiction with the initial N which is found in various version and stylistic variants of the Bibles printed by Netolický, Melantrich and Samuel Adam of Veleslavín.

Key words: Filip Melanchthon, Pavel Lucín, Jakub Kočka z Kocenštejnu, Jiří Melantrich z Aventina, translation, dedication, initials, typography

Mgr. Jan Pišna (*1982)

Vystudoval bohemistiku a slovakistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, nyní je doktorandem Ústavu české literatury a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a Ústavu pro českou literaturu AV ČR. V současné době pracuje jako knihovník ve Strahovské knihovně v Praze. Zabývá se starší českou a slovenskou literaturou, latinskou humanistickou literaturou, paratexty, čtením, čtenářstvím a knižní kulturou 16. století, česko-slovenskými kulturními kontakty v době raného novověku a exulantskými edicemi Kralické bible.

37 WIŽĎÁLKOVÁ, B. (ed.). *Příspěvky ke Knihopisu. (7), Konkordance Koniášových Klíčů, Indexu, Jungmanna a Knihopisu: Písmena K–S*. Praha: SNTL, 1988, s. 528.

38 Knihopis č. K03463.

39 Knihopis č. K05011 uvádí jako autora Lucína, ovšem jedná se o překlad některého díla z luteránských kruhů.